

УДК 37.011.31

Корнієнко В. О.

АВТОРСЬКА РОЗРОБКА СПЕЦІАЛЬНОГО КУРСУ "АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ"

У статті подано авторську ідею розробки спеціального курсу для вчителів, які підвищують педагогічну майстерність і професіоналізм у процесі неперервної освіти. Зазначено, що практичну значущість розробленого курсу складає організація процесу засвоєння вчителями знань і вмінь професійної мобільності, впровадження ідей акмеології у педагогічну практику. До акмеологічних засад професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів віднесено ідеї саморозвитку особистості вчителя, досягнення акме в професійній діяльності, створення умов для самореалізації суб'єктів педагогічної праці.

Ключові слова: авторська ідея, професійна мобільність особистості, акмеологія, саморозвиток особистості, неперервна освіта вчителів, професіоналізм особистості, педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в суспільстві, освітянському середовищі вимагають від пересічних громадян нашої країни, в першу чергу від молоді, швидкого реагування та прийняття рішень. Заодно й ринок праці висуває нові вимоги до фахівців, серед яких уміння легко адаптуватися до умов праці, гнучко взаємодіяти з партнерами, співпрацювати в команді, приймати нестандартні рішення, тобто бути мобільною людиною. Готовність молодих людей до професійної мобільності має формувати школа, сім'я, учитель. Особливої уваги заслуговує вчитель, оскільки його кращі риси надихають учнів до нових злетів, перемог. Однак, нерозв'язаною є проблема формування професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ), яка ґрунтується на суперечностях неперервної освіти, а саме між: вимогами суспільства й освітянської спільноти до особистості вчителя, його кваліфікації і стереотипним мисленням учителя, який негативно ставиться до перемін у середній освіті, бажає працювати "звично і традиційно"; потребами в швидкому реагуванні на освітянські реформи та недостатньо високим рівнем мобільності вчителів, які не мають достатнього досвіду інноваційної діяльності.

Ідея розробки та проведення подібних спеціальних курсів належить відомим українським ученим, як: Р. Прімі, яка запропонувала назву спецкурсу "Професійна мобільність майбутнього вчителя початкових класів" для покращення фахової підготовки майбутніх учителів [2]; Л. Сушенцевій – "Основи професійної мобільності" для студентів професійно-технічних навчальних закладів [3]; О. Гречаник – "Теорія та практика формування акмеологічної компетентності вчителя" для підвищення загалом професійної компетентності слухачів ПО, формування їхньої акмеологічної компетентності [1]. Однак, нерозв'язаною є проблема формування професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ), яка ґрунтується на суперечностях неперервної освіти, а саме між: вимогами суспільства й освітянської спільноти до особистості вчителя, його кваліфікації і стереотипним мисленням учителя, який негативно ставиться до перемін у середній освіті, бажає працювати "звично і традиційно"; потребами в швидкому реагуванні на освітянські реформи та недостатньо високим рівнем мобільності вчителів, які не мають достатнього досвіду інноваційної діяльності. Під час розробки авторського спецкурсу ми спиралися на базові поняття професійної мобільності особистості, ідеї акмеологічного підходу, висвітлені в подібних спецкурсах, однак новизну та практичну значущість змісту нашого спецкурсу складають ідеї педагогічної акмеології як методології дослідження проблеми професійної мобільності вчителів ЗНЗ [1-3].

Мета статті – розкрити практичну значущість спеціального курсу "Акмеологічні засади професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів" для підвищення їхньої педагогічної майстерності й професіоналізму в процесі неперервної освіти.

Результати теоретичного дослідження. У межах дослідження нами проводився авторський спеціальний курс (дисципліна за вибором) для вчителів ЗНЗ, які проходили курси підвищення на базі Інституту післядипломної освіти при Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. Спецкурс "Акмеологічні засади професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів", обсягом 1 кредит (30 годин), серед яких 8 годин аудиторних (лекції – 4 години, практичні заняття – 4 години), 22 години самостійної роботи, такий курс інтегрується з навчальними дисциплінами "Педагогіка вищої школи", "Педагогічний менеджмент", однак понятійно-категоріальний апарат є самостійним.

Спецкурс складається з двох модулів, перший – теоретичні питання проблеми формування професійної мобільності вчителів ЗНЗ на засадах акмеологічного підходу; другий – практичне застосування акмеологічних прийомів і методів, форм у процесі розв'язання виявленої проблеми.

Практичну значущість розробленого нами спеціального курсу розкриємо через його тематичний зміст, який реалізується на лекціях і практичних заняттях.

Тема 1. Професійна мобільність особистості. Учителів знайомили з визначенням поняття "професійна мобільність особистості" в науковій літературі, співвідносили з іншими поняттями, як: "професіоналізм особистості", "професійна компетентність фахівця", "конкурентноздатність учителя", "самореалізація педагога". Акцентували увагу на тому факті, що в 1927 р. у Нью-Йорку була опублікована праця Пітірима Сорокіна "Соціальна мобільність", у якій автором визначено мобільність як перехід, переміщення соціального об'єкту в просторі. У соціології йдеться про горизонтальну, вертикальну, структурну, обмінну види мобільності. За допомогою такої інформації розширювали уяву вчителів про суть професійної мобільності особистості. Авторською виявилася ідея змістових складових професійної мобільності вчителя, як: мотиваційно-адаптаційна складова, тобто спрямованість мотиваційно-ціннісної сфери вчителя на сприйняття й засвоєння нового педагогічного досвіду, захопленість педагогічною діяльністю, виявлення потреб у постійному самовдосконалюванні в професійній діяльності; когнітивно-діяльнісна складова – знання про власні потенційні можливості, професійні та педагогічні знання та вміння, здатність до співпраці й творчого самовираження в педагогічній діяльності; особистісно-організаційна складова – сформованість відповідних особистісно-професійних якостей учителя, здатність організувати себе в педагогічному процесі. На основі співпраці з учителями дійшли висновку, що професійна мобільність є здатністю особистості швидко й правильно реагувати на освітні процеси, сприймати позитивне й поширювати передовий педагогічний досвід, розробляти й упроваджувати авторські програми в педагогічний процес ЗНЗ. Як свідчать результати співбесіди з учителями, формування професійної мобільності особистості є інтегрованим особистісним новоутворенням і вимагає належних умов для його розвитку.

Тема 2. Формування професійної мобільності вчителів у системі методичної роботи ЗНЗ. Посилаючись на досвід методичної роботи вчителів, доводили потенційні можливості засобів методичної діяльності для формування професійної мобільності особистості. У межах системного підходу суть методичної діяльності розкривали як сукупність методичних заходів, спрямованих на поширення й засвоєння передового педагогічного досвіду, організацію співпраці педагогічних працівників на різних адміністративних рівнях, досягнення високого рівня навченості, вихованості, розвиненості учнів. Знання про підсистему методичної роботи (зміст, функції, принципи, прийоми, методи, форми методичної роботи, педагогічні технології, умови, засоби, моніторинг, критерії ефективності), що підпорядковані її меті й завданням, виконанню нормативних розпоряджень сприяли усвідомленню значущості розкриття власного потенціалу вчителів на творчому рівні, формуванню їхньої професійної мобільності. На основі педагогічного досвіду і доповненої інформації про особливості методичної роботи ЗНЗ дійшли висновку, що професійна мобільність учителя – це його розвинена здатність сприймати та відтворювати передовий педагогічний досвід, швидко реагувати на зміни в освіті, розробляти й реалізувати інноваційні авторські підходи до навчання і виховання школярів завдяки засобам методичної роботи.

Тема 3. Акмеологічні засади професійної мобільності вчителів ЗНЗ. Учителів знайомили з новою інформацією про акмеологію, педагогічну акмеологію з метою розширення їхньої уяви про професіоналізм, педагогічну майстерність і роль професійної мобільності в розвитку цих категорій. Освітникам розповідали про розвиток акмеологічних ідей в Україні, знайомили з результатами роботи Української академії акмеології (м. Київ), якій виповнилося 10 років з дня заснування. Основні ідеї акмеології, педагогічної акмеології, які відбиваються в меті, завданнях, закономірностях, вимогах, змісті, методах і формах професійної мобільності вчителів ЗНЗ, стали методологією дослідження. Як висновок, до акмеологічних засад професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів віднесено ідеї саморозвитку особистості вчителя, досягнення акме в професійній діяльності, створення умов для самореалізації суб'єктів педагогічної праці.

Тема 4. Використання акмеологічних прийомів, методів, форм під час формування професійної мобільності вчителів ЗНЗ. У процесі формування професійної мобільності вчителів використовували професіограму вчителя, акмеограму педагогічного працівника, до якої заносили зміни, що відбуваються в його професійній діяльності. Акмеограма – це документ, у якому відбивається система вимог, умов і факторів, які сприяють прогресивному розвитку професійної майстерності та особистості фахівця. Акмеограма включає цілі, вибір моделі розвитку, визначення акмеологічних технологій, можливі індивідуальні показники професіоналізму, результати професійної діяльності. Для виявлення суттєвих ознак професійної мобільності вчителів аналізували портфоліо, складені ними. Учителів залучали до розробки акмеологічних тренінгів, складання вправ для саморегуляції і коригування власних дій і поведінки, алгоритмів самоорганізації. Педагогічних працівників

знайомили з методикою акмеологічного моніторингу, доводили його значущість у коригуванні професійних дій учителя. У результаті такої співпраці учителям пропонували використовувати акмеологічні прийоми, методи, форми виявлення професійної мобільності учнів.

Самостійна робота вчителів мала декілька форм, а саме: ознайомлення з науковою літературою з проблеми професійної мобільності особистості, з питань педагогічної акмеології, написання есе на тему: "Мобільність як риса сучасної людини", складання плану роботи над темами спецкурсу, доповнення близькою за змістом інформацією, розробка плану самоосвіти, наведення прикладів з педагогічної практики та їх аналіз, вироблення алгоритму реагування на екстрені ситуації, усунення недоліків у роботі.

Нова пізнавальна інформація про педагогічну акмеологію як науку про максимально повне розкриття внутрішнього потенціалу та досягнення акме-вершини особистістю в педагогічному процесі позитивно вплинула на усвідомлення вчителем значимості власного резервного потенціалу, постійного професійного зростання. У процесі підвищення кваліфікації, професійного самовизначення для вчителів стало важливим набуття досвіду професійного самопізнання та самовдосконалювання. Ознайомлення з техніками акмеологічних тренінгів, методикою акмеологічного моніторингу сприяло формуванню практичних навичок самоосвіти впродовж життя. Викладання такої дисципліни для вчителів виявилось доцільним, оскільки вони більш глибоко розкривали власний педагогічний потенціал засобами педагогічної акмеології.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, практична значущість спеціального курсу "Акмеологічні засади професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів" полягає в тому, що педагогічні працівники розширюють власну обізнаність знаннями про основи професійної мобільності особистості, теоретичні засади акмеології та педагогічної акмеології, розвивають компетенції професійної мобільності, що є важливим для підвищення їхньої педагогічної майстерності й професіоналізму в процесі неперервної освіти. У подальшому дослідженні перспективним є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійної мобільності вчителів ЗНЗ на акмеологічних засадах.

Використані джерела

1. Гречаник О. Є. Програма та навчально-методичні рекомендації до спецкурсу "Теорія та практика формування акмеологічної компетентності вчителя" : метод. рекомендації для виклад. та слухачів ШО / О. Є. Гречаник. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. – 22 с.
2. Пріма Р. П. Професійна мобільність майбутнього вчителя початкових класів : навч.-метод. посіб. / Р. П. Пріма. – Луцьк : Ред.-вид. відділ "Вежа" Волинського нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2007. – 128 с.
3. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / Лілія Леонідівна Сушенцева ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало ; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг : Вид. дім, 2011. – 439 с.

Kornienko V. O.

AUTHORING SPECIAL COURSE "ACMEOLOGICAL PRINCIPLES OF TEACHERS' PROFESSIONAL MOBILITY IN SECONDARY SCHOOLS"

The article presents the author's idea of developing a special course for teachers that improve teaching skills and professionalism in the process of lifelong education. New cognitive information about pedagogical acmeology as a science of the most complete revealing of the inner potential and reaching the Acme-top personality in the pedagogical process had a positive impact on teacher awareness of the importance of his reserve potential, constant professional development.

Indicated that the practical significance of the developed course is the organization of process to assimilate the teachers' knowledge and skills of professional mobility and to implement the ideas of acmeology in teaching practice. Acmeological principles of teachers' professional mobility in secondary schools are the ideas of teachers' self-development, reaching Acme in professional activity, creation facilities for individuals' self-realization in pedagogical work.

Therefore, the practical significance of the authoring special course is to improve the level of teachers' professional mobility in the system of lifelong education based on the acmeological principles. Implementation of the author's ideas proved to be effective as teachers summarized their teaching experience, shared with colleagues, acquired new knowledge and skills of pedagogical work. Introduction to the techniques of acmeological training and monitoring methodology promoted the formation of practical skills of self-education throughout life. In the process of professional development and professional identity it is very important for teachers to have an experience of professional self-knowledge and self-improvement.

Key words: *author's idea, professional mobility, acmeology, self-development, teachers' lifelong education, professional identity, pedagogical skills.*

Стаття надійшла до редакції 03.12.2016 р.